

вільному лету уяви анонімного автора, що допомагала йому перетворити скупий фактичний матеріал у блискучий, величний образ багатоглобальної доби в житті України. О. Пилип вважав, що використані в пам'ятці перекази цікаві для історії українських національних поглядів, вони підкреслюють патріотичну тенденцію анонімного автора у викладі української історії, "що змальовує задушевні поняття та мрії місцевих патріотів".¹

У народному дусі "Історія Русів" зображує кошоваго Івана Сірка, смерть Полуботка (288-289), тортури Гайної Канцелярії над малоросіянами (297). "Гісторичний" характер притаманний оповіді про смерть Золотаренка, убитого кулею, зробленою із священної чаші, освяченою й укріпленою "нарочитими заклинаннями" єзуїтів.

Двоначальна авторська позиція (аналітична і художня) об'єднала весь уведений в "Історію" матеріал, зумовила залучення переказів, легенд, історій, цитат із Біблії, Вольтера, Крилова тощо і самої розповіді літописця, яка або супроводжувалася коментарями, або зливалася із думкою творця "Історії Русів", що доповнював цей матеріал розгорнутими психологічними характеристиками історичних діячів, роздумами про царів-тиранів, про складне, суперечливе ставлення народу до влади, унії, злуки з Росією тощо. З огляду на трансформацію в "Історії Русів" фольклорного сюжету і образів доходимо висновку про три фактори спільності чи подібності: типологічний, історико-культурний та генетичний. Використані в "Історії Русів" фольклорні жанри, мотиви, образи уявляють ідею етнічної нації з усіма атрибутами національної ідентичності (історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, спільна народна культура, єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів), яку в умовах бездержавності, кооптації української шляхти треба було доказувати і відстоювати.

Автор прекрасно розумів, якої величезної ваги набуває етноісторія як трибуна відстоювання національних прав у відновленні гідності народу. Ось чому українські інтелектуали — М. Максимович, І. Срезневський, О. Болянський, М. Костомаров, П. Куліш та ін. — намагались зібраними піснями і думами відтворити минувшину України, її золоту добу в краю героїв-козаків і подати їх як автентичну історію, щоб усі українці могли ввійти до живої минувшини, вплести себе в ланцюг поколінь.

Підрозділ 2.2. "Історія Русів" у контексті фольклорної стихії слов'ян". У підрозділі розглядається діяльність пражської славистичної школи, яка впродовж XIX ст. представила низку синтетично-наукових праць, що значно вплинули на багатьох європейських учених та поетів, зокрема й українських: І. Срезневського, М. Гоголя, М. Максимовича, поетів-романтиків 30-40-х рр., Руську трійцю і Т. Шевченка. Це насамперед

учені-“будителі”: В. Ганка (1791-11861), Й. Югман (1773-1847), П. Шафарик (1795-18611) Я. Коллар (1799-1852), Ф. Челаковський (1790-1876) та ін.

Інтерес учених, зокрема й автора "Історії Русів", як з'ясувалося, розвивався в дусі того фольклорного романтизму, для якого цінність мали "дух епохи", народний погляд на події, народна психологія. Фольклорна комунікативна система, що стоїть на перипатетичній традиції мислення і вибудована за принципом безпосереднього зворотного зв'язку, який передбачає можливість уточнення, повторення, навіювання, виконувала роль орієнтувальної системно-творчої функції.

Розповсюджена серед української інтелігенції рукописна "Історія Русів" пропонує свій варіант даних про західних і південних слов'ян, про історичне минуле козацтва як героїчного захисника національних інтересів Батьківщини. Г. Духінському (1816-1893), наприклад, "Історія Русів" імпонувала "яскраво зображеною ненавистю Малоросії до Москви". "Ми читали Історію Кониського в оригіналі; вона варта переказу польською, — писав він. — Маємо перед собою уривки з неї німецькою мовою; є перекази й французькою".¹

У 1846 році Г. Духінський зблизився з "некоронованим королем польської еміграції" князем А. Чарторийським (1734-1823) та членами його гуртка української орієнтації — М. Чайковським (1804-1886) та І. Терлецьким (1808-1888). У численних статтях, опублікованих у часописі М. Чартома "Przeci Mag", він пригадував Європі "козацьку націю", прославляв її борців. Г. Духінського підтримував французький публіцист К. Робер, який надавав великого значення ролі України у визвольній боротьбі слов'ян. Особливо цінні його думки про аварійний стан української мови, якою розмовляють "тринадцять мільйонів найбільш здібних і розвинених слов'ян", мови, "яка могла б стати першорядною літературною мовою, але одночасно з російською мовою і польською вона з кожним днем втрачає свій ґрунт".²

За відсутності в Україні наукових установ і видавництва значення для неї діяльності патріотично настроєних людей було особливо вагомим. Знаменним є той факт, що майже всі чеські, угорські, польські видання здійснювалися під знаком слов'янської спільності, провісниками якої були Я. Коллар, М. Міцкевич. Їх підтримали польські поети "української школи" А. Мальчевський, Й.-Б. Залеський, С. Гошинський, Т. Падура та ін. Неабияку роль зіграли й контакти зв'язки українських учених і письменників із чехами, словаками і сербами. Так, О. Болянський широко ознайомлював громадськість із працями В. Караджича, В. Копітара, Я. Коллара, П. Шафарика, з історичними матеріалами та документами про Україну,

¹ Duchinski G. Zasadly dziejow Polski, innych krajow slowianskich i Moskwy. — Паризь, 1859. — С. 18-19.

² Кирило-Мефодіївське товариство: В 3 т. — К.: Наукова думка, 1990. — Т. 1. — С. 384.

¹ Пилип А. История русской этнографии. — Слб, 1891. — Т. 111. — С. 91-92.